

Doktori (PhD) értekezés tézisei

**Kulturális tanulás Magyarország közművelődési
intézményrendszerében**

Kuthy-Megyesi Judit

Témavezetők: Dr. Takács-Miklósi Márta

és Dr. Juhász Erika

DEBRECENI EGYETEM

Humán Tudományok Doktori Iskola

Debrecen, 2025

Az értekezés célkitűzése, a téma körülhatárolása

A 2000-es években a közművelődés jelentős paradigmaváltáson ment keresztül: új szolgáltatótípusok jelentek meg (Agorák és IKSZT-k), a tartalmi hangsúlyok pedig ismételten a közösségek felé tolódtak el. Előtérbe került a cselekvő és művelődő közösség képe, amelynek tagjai – miközben egy tanulási-fejlődési folyamat részesei – szervesen alakítják a közösségi életüket a kultúra eszközszerének segítségével. A közművelődési intézményrendszer paradigmaváltásával összhangban az 1997. évi CXL. törvény is módosításra került (1997. CXL. tv.; 2017. LXVII. tv.), amely jogszabályi környezetében is újra keretezte a szakmai tevékenységet. A paradigmaváltások új kihívások elé állították a közművelődési szakterületet, megváltozott az intézményi szinterek jellege. Az intézménytípusok újradefiniálásra kerültek, az átalakult tevékenységrendszer miatt megváltoztak a közművelődési alapszolgáltatások, az új intézménytípusok és szolgáltatástípusok a szakemberellátottság változását eredményezték.

Neveléstudományi kutatásunk során ebben a megváltozott hazai közművelődési intézményrendszerben vizsgáltuk a kulturális tanulást. A vizsgálat célja volt, hogy feltérképezze a kulturális tanulás hogyan jelenik meg az átalakuló közművelődési intézmény- és tevékenységrendszerben Magyarországon.

Kulturális tanulás értelmezésünk (munkánk központi fogalma) széles spektrumon mozog. Juhász és Szabó fogalomalkotása alapján (Juhász & Szabó, 2016) beleértjük mindazon a kultúra széleskörű eszköz- és intézményrendszere által megvalósuló tanulási eseményeket, amelyek nem-formálisak vagy informálisak, intézményrendszerét sokféleség, eszközkészletét passzív (befogadást elősegítő műfajok) és aktív (alkotást ösztönző műfajok) tényezők jellemzik.

A téma neveléstudományi gyökereit a tőkeelméletekből eredeztetjük, különösen Bourdieu (Bourdieu, 1998) megközelítése szerint. A Bourdieu-féle tőkeelmülethez kapcsolódva a közművelődési intézmények és a közösségi színterek lehetőséget teremtenek a kulturális tőke és a társadalmi tőke rekonverziójára. Azok a tanulási

folyamatok, amelyek a közművelődésben megvalósulnak tőkegazdagító tulajdonságokkal rendelkeznek. (Pusztai, 2009; Farkas, 2013; Ponyi, 2014)

A kulturális tanulás hazai és nemzetközi vizsgálata részben már több platformon megvalósult, a fogalom relevanciáját ezek a kutatások erősítik meg. A kapcsolódó nemzetközi vizsgálatokat (Schoof, et al., 2011; European Commission, 2016; Canadian Council On Learning, 2010), illetve hazai kutatásokat (Blénesi et al., 2005; Kozma et al. 2015) azonban időbeli, illetve módszertani limitációk jellemezték.

Vizsgálatunk aktualitását és újszerűségét a megváltozott szakterületi jellemzők szerint létrejött mérési környezet, illetve a kombinált vizsgálati módszer alkalmazása biztosította. A feltáró jellegű vizsgálat végén az eredmények együttes értelmezésével mutattuk be a közművelődésben megvalósuló kulturális tanulás jelenségét. Az értekezésben a vizsgált téma lehetséges mintázatait kerestük, ahol a tanulási eseményt a megfogalmazott kutatási kérdések és hipotézisek tükrében jellemeztük. A disszertáció tematikájában

különös figyelemmel tekintettünk azokra a folyamatosan szolgáltató intézményekre, amelyeket a szakterület csúcsintézményeiként tartunk számon. Empirikus vizsgálatunk alapsokaságát is ezen intézmények köre (N=197) biztosította.

A kutatás során célul tűztük ki, hogy feltárjuk és bemutassuk a megváltozott intézményi környezetben a közművelődés célközönségét, annak prioritásait. Különös tekintettel a közművelődés egykori pótló funkciójának átalakulására, az egész napos iskola bevezetésére (2011. CXCV. tv. 4.§) és a társadalom előregedésére, a hagyomány alakú korfa (2060) irányába eltevéődő népességi korösszetételre (KSH Kvantitatív Társadalom- és Gazdaságtudományi Kutató Intézet, 2016). Több mérési módszer segítségével megkerestük az elérhető, jellemző szolgáltatásokat, jogyakorlatokat. Megvizsgáltuk az intézményrendszerben szolgáltató szervezetek főbb tulajdonságait, adottságait. Bemutattuk a paradigmaváltást követően szolgáltató közművelődési intézmények (kulturális) tanulási környezetbeli adottságait.

Másfelől célul tűztük ki, hogy bemutassuk az intézményrendszer emberi erőforrásának jellemzőit, különösen a fő- és részmunkaidős munkavállalók, egyéb közreműködők (ideértve a közfoglalkoztatottakat, önkénteseket, iskolai közösségi szolgálatos középiskolásokat) szerepét a szakmai és technikai feladatok vonatkozásában, a szolgáltatásrendszer működtetésében. A humánerőforrás jellemzése mellett célunk volt megismerni a közművelődés szakemberutánpótlását, szakemberképzését és továbbképzéseit. Az emberi erőforrás tulajdonságok feltérképezésével a szakterület professzionalizációs jellemzőibe is betekintést nyertünk.

Vizsgáltunk harmadik célkitűzése az intézményrendszerben megtalálható formális és informális kapcsolati hálóra, az intézmények társadalmi tőkeinvestálására (vö. Bourdieu, 1998) irányult, figyelembe véve annak hatását az intézmény működésére, eredményességére, előmeneteire. Célunk volt mindezekben a vezető szerepének megismerése.

Negyedik célkitűzésünk az volt, hogy megismerjük az intézmények kulturális tanulási tevékenység- és célrendszerében megtalálható prioritásbeli különbségeket, amelyek a térségbeli igényekhez, gazdasági jellemzőkhöz való alkalmazkodás okán realizálódtak. Célunk volt a lokális sajátosságok mellett az univerzális jellemzők bemutatása.

Végezetül ötödik célkitűzésünk a közművelődésben megvalósuló kulturális tanulási események hátránykompenzációs szerepének bemutatása (vö. Juhász & Szabó, 2016; Kuthy-Megyesi & Juhász, 2022), a fordított arányosság tesztelése volt. Célunk volt továbbá, hogy a közművelődés által megszólított és bevont hátrányos helyzetű csoportokat bemutassuk.

Az alábbi kutatási kérdéseinkre kerestük a választ a fenti célok eléréséhez:

K1. Hogyan alakul át napjainkra a hazai közművelődési intézmények célközönsége, tevékenység- és intézményrendszere?

K2. Milyen humánerőforrás bázissal rendelkezik a magyar közművelődési intézményrendszer a megújult feladatok ellátásához?

K3. Milyen formális és informális kapcsolati hálóval rendelkezik egy-egy közművelődési intézmény?

K4. Milyen területi különbségek és hasonlóságok figyelhetők meg a közművelődési intézményrendszer kulturális tanulási folyamataiban?

K5. Hogyan érvényesülnek a közművelődési rendszerben felhalmozódó kulturális tőke és társadalmi tőke hátránykompenzáló funkciói?

Az alkalmazott módszerek vázolósa

Keresztmetszeti vizsgálatunkban a szekvenciális adatfelvétel 2019 és 2023 között valósult meg, meghatározott sorrend szerint, több-dedukciós elemzés (kvant → KVAL) formájában. (vö. Sántha, 2015) A kombinált módszertani eljárás során négy mérőeszközt alkalmaztunk.

1. Statisztikai adatelemzés (másodelemzés) és mintavételi eljárás SPSS statisztikai programcsomag segítségével: A kulturális intézményrendszeren belül a közművelődési szakterület tényleges, mérhető, a kulturális tanulóhoz kapcsolódó kvantitatív sajátosságait a „*Jelentés a közművelődési tevékenységekről*” című (ú.n. Kulturális Statisztika) évente kitöltött OSAP (Országos Statisztikai Adatfelvételi Program) 1438. sz. űrlap összegző adatai, eredményei ismertetik. (vö. EMMI, 2020a, 2020b) A közművelődésben megvalósuló kulturális tanulás statisztikai mutatóit ebben a vizsgálati szakaszban értelmeztük. A mérőeszköz segítségével a mintaintézmények kiválasztására (N=6, egy intézmény/régió) is ebben a vizsgálati szakaszban került

sor. A résztvevékenység végén a kulturális tanulási index is kialakításra került.

2. Strukturált háttérkérdőív és további statisztikai részmerések: A kérdőíves vizsgálat a kiválasztott mintaintézményekben került lekérdezésre. A strukturált háttérkérdőív árnyalta a statisztikai adatokat. A háttérkérdőív válaszainak elemzése mellett az adatok a témához kapcsolódó (gazdasági és társadalmi) KSH adatokkal is kiegészítésre kerültek. Kulturális tanulási indexük alapján a részmintában szereplő intézmények eredményeit lineáris regresszió analízissel értelmeztük a regionális elhelyezkedésük vonatkozásában.

3. Dokumentumelemzés szempontrendszer alapján: A mintaintézmények főbb dokumentumainak vizsgálata dokumentumelemzési szempontrendszer alapján valósult meg. Egyrésztől vizsgáltuk, hogy a kulturális tanulás egyes sajátosságai megjelennek-e az intézmény főbb dokumentumaiban, másrésztől, amennyiben igen, milyen formában azonosíthatók ezek a tanulási események. A dokumentumelemzéshez Atlas.ti programot alkalmaztunk.

4. Félig strukturált vezetői interjú vizsgálat interjúterv szerint: Segítségével a kulturális tanulás sajátosságainak értelmezését az adott intézményvezető személyes válaszai megismerésével mélyítettük. A válaszokat Atlas.ti program segítségével elemeztük, a kvalitatív eredmények együttes értelmezése alapján megalapozott elméletet alkottunk.

A mérések egy adott alkalommal, időbeli ismétlés nélkül valósultak meg. A statisztikai vizsgálatot a 2019. évi OSAP statisztikai adatszolgáltatása alapján (vö. EMMI, 2020a, 2020b) folytattuk le, majd a részmintavételi eljárás utána a kiválasztott mintaintézményekben háttérkérdőíves, dokumentumelemzési és vezetői interjú adatfelvételekre, illetve -elemzésekre is sor került, egymást követően. A kombinált módszertani kultúra érvényességi biztosító az empirikus vizsgálat során alkalmazott trianguláció volt. (Sántha, 2013)

Az alábbi öt hipotézist állítottuk fel kutatási kérdéseink alapján:

H1. Kezdetben az alacsony iskolai végzettségű nyugdíjasok, valamint a köz- és felsőoktatásban résztvevő

gyermek és fiatalok voltak a fő célközönségei a közművelődési intézményeknek, ekkor jellemzően a közművelődés pótló funkciója érvényesült. Mára az iskolázottság emelkedésével, az egész napos iskola bevezetésével (2011. CXCV. tv. 4.§) és a társadalom előregedésével (a harang alakú korfától (2011) a hagyma alakú korfa (2060) irányába áttolódó népességi korösszetétel (KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, 2016) miatt feltételezzük, hogy a közművelődési intézményekben jelentős az idős célközönség aránya, akik körében növekszik az iskolázottság, így nekik már más elvárásaik vannak az intézményrendszerrel kapcsolatban. Az idős korosztály számára előtérbe kerül az ismeretszerzés, valamint a kapcsolatteremtés és kapcsolatápolás, a társadalmi és kulturális tőke erősítése. A fiatal korosztály körében pedig kitolódik az iskolázás időtartama, így tovább és szélesebb igénnyel maradnak a közművelődési intézmények célcsoportjai, a fiatal felnőttek köre is nő az intézményekben. Feltételezzük, hogy ezekre a megváltozott célközönségi sajátosságokra reagálva a kulturális tanulás tükrében

változik a közművelődési ágazat tevékenység- és intézményrendszere.

H2. Feltételezzük, hogy a közművelődési szakterületen a humánerőforrás megfelelő mennyiségi és minőségi jellemzőinek érdekében két intézkedést alkalmaznak az intézmények. Egyfelől (1.) a főállásban vagy mellékállásban, szakmai munkatársi munkakörben dolgozók mellett meghatározó, sokszor a szakmai munkát kiegészítő animatori, szakmai feladatokat is ellátnak az intézményhez kapcsolódó technikai munkatársak, az önkéntesek és az iskolai közösségi szolgálatos középiskolás fiatalok. Másfelől feltételezzük (2.), hogy a szakmai feladatellátás érdekében meghatározó szerepű a szakemberutánpótlás, szakemberképzés és továbbképzés.

H3. Feltételezzük, hogy egy intézmény formális (dokumentált, intézményesült formában rögzített) kapcsolatai és partneri együttműködései mellett azonos jelentőséggel járulnak hozzá az intézmény informális (személyes, nem rögzített) kapcsolatrendszerei az intézmény szakmai sikereihez, előmeneteleihez. Feltételezzük továbbá, hogy mindezek kialakításában és

érvényesülésében kulcsszerepet tölt be az intézmény vezetője.

H4. Feltételezzük, hogy a vizsgált régiókban tekintettel az adott terület társadalomföldrajzi (a helyi társadalom életjelenségeinek, folyamatainak) és gazdasági sajátosságaira a közművelődési intézményrendszer kulturális tanulási folyamataiban a tevékenység- és célrendszer egyes elemei között prioritásbeli különbségeket tapasztalhatunk a térségbeli igényekhez, gazdagsági jellemzőkhöz való alkalmazkodás jegyében. Feltételezzük ugyanakkor, hogy a lokális sajátosságok mellett a közművelődési alapszolgáltatások univerzális jellemzői is érvényesülnek.

H5. Feltételezzük, hogy a közművelődési intézményrendszerben felhalmozódó kulturális és társadalmi tőke hátránykompenzáló funkciói fordítottan arányosan érvényesülnek az adott terület gazdasági eredményességével, így összetettebb tevékenységrendszerrel és célcsoportot találhatunk a hátrányosabb térségekben.

Az eredmények tézisszerű felsorolása

Az értekezés második nagy egységében, a dolgozat empirikus szakaszában a kombinált vizsgálati módszer mérőeszközei mentén egy-egy fejezetben összegeztük elemzéseink eredményeit. A hatodik (első empirikus) fejezetben a kvantitatív mérési szakasz első kutatási résztevékenysége – a statisztikai másodelemzés – eredményeit mutattuk be. Az alapmutatók ismertetése mellett megalkottuk a kulturális tanulási indexet, kiválasztottuk a hat régiós mintaintézményt (N=6).

A hetedik fejezetben a vizsgált OSAP adatokat releváns gazdasági-társadalmi KSH adatokkal egészítettük ki az egyes régiók vonatkozásában és lineáris regresszió analízis segítségével megvizsgáltuk, hogy a kulturális tanulási index regionális vagy univerzális jellemzőnek tekintendő. A fejezet második részében a kulturális tanulás háttérmutatóit elemeztük: a kvantitatív szakasz lezárásaként a statisztikai mutatók kiegészítése céljából a háttérkérdőíves vizsgálatot végeztünk. Az intézmény további alapadatai mellett megvizsgáltuk, hogy hogyan épül fel a mintaintézmények célcsoportjainak összetétele,

mik a munkavállalói kör főbb jellemzői. Körvonalazódtak a humánerőforrás továbbképzéseinek, a munkavállalók továbbtanulásának körei is. A kapcsolati háló tekintetében visszajelzést kaptunk az intézmények tíz legfontosabb formális, illetve tíz legjelentősebb informális kapcsolatára. A hátránykompenzáció kapcsán az tizenöt vizsgált speciális célcsoport mentén elemeztük a közművelődési intézmények hátránykompenzáló funkcióinak számszerűsíthetőségét.

A nyolcadik fejezetben a kulturális tanulás megjelenését vizsgáltuk a közművelődés alapidokumentumaiban. Az első kvalitatív mérés során öt témakör (KÓDCSALÁD) szerint – 1) tanulás, képzés; 2) átalakult közművelődés; 3) humánerőforrás; 4) kapcsolati hálózat; 5) hátránykompenzáció – tizenöt kérdés/elemzési szempont alapján vizsgáltuk a dokumentumok tartalmi jellemzőit. A vizsgálati módszer egyik eredménye további egy kódcsalád, 6) COVID, amelyhez tíz kulcsfogalmat társítottunk (16-25. elemzési szempont). Az elemzés során mindösszesen 4 608 kódot azonosítottunk.

Negyedik kutatási résztevékenységben, az értekezés kilencedik fejezetében a félig strukturált vezetői interjúk válaszait elemeztük. Az összesen közel 9,5 órányi hanganyag eredményei pontosították, kiegészítették az intézményvezető saját szakmai válaszaival a megelőző kutatási eredményeket. A tartalomelemzés során a dokumentumelemzés kódcsoportjait és kódjait kerestük az interjúk átiratokban, illetve új, illetve módosított kódokat (17-25. Covid, pandémia 26.; Vezető szerepe) is azonosítottunk. A kvalitatív eredményekből együttesen összeállításra került a kulturális tanulás megalapozott elméletének első modellje.

Kutatásunk során az alábbi hipotéziseket vizsgáltuk:

H1. Kezdetben az alacsony iskolai végzettségű nyugdíjasok, valamint a köz- és felsőoktatásban résztvevő gyermekek és fiatalok voltak a fő célközönségei a közművelődési intézményeknek, ekkor jellemzően a közművelődés pótló funkciója érvényesült. Mára az iskolázottság emelkedésével, az egész napos iskola bevezetésével (2011. CXCV. tv. 4.§) és a társadalom előregedésével (a harang alakú korfától (2011) a hagyma

alakú korfa (2060) irányába áttolódó népességi korösszetétel (KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, 2016) miatt feltételezzük, hogy a közművelődési intézményekben jelentős az idős célközönség aránya, akik körében növekszik az iskolázottság, így nekik már más elvárásaik vannak az intézményrendszerrel kapcsolatosan. Az idős korosztály számára előtérbe kerül az ismeretszerzés, valamint a kapcsolatteremtés és kapcsolatápolás, a társadalmi és kulturális tőke erősítése. A fiatal korosztály körében pedig kitolódik az iskolázás időtartama, így tovább és szélesebb igényekkel maradnak a közművelődési intézmények célcsoportjai, a fiatal felnőttek köre is nő az intézményekben. Feltételezzük, hogy ezekre a megváltozott célközönségi sajátosságokra reagálva a kulturális tanulás tükrében változik a közművelődési ágazat tevékenység- és intézményrendszere.

Az intézmények célcsoport szerint nem szelektálnak, szolgáltatásaik a teljes lakossági kört megszólítják, elsősorban a korcsoportok közötti hangsúlyokban látunk eltéréseket. A célcsoportok prioritizálásában a konzerváló

hatás azonosítható, a fiatal korosztály a közművelődés első számú célzott látogatói köre. A pótló funkció már alig jellemző a közművelődési intézményekre, az alapszolgáltatások között legfeljebb a felzárkóztatást segítő tanórán kívüli foglalkozások között szerepel. Jellemző a kulturális tanulási eseményekre a kapcsolatteremtési és -ápolási/tőketermelő hatás, valamint az ismeretátadási szándék. A tanulási tevékenységek során kulturális és társadalmi tőkeinvestálás valósul meg. Az ismeretterjesztő tevékenységek sokszor az idősebb korosztálynak szólnak, de az intézmények az aktív munkavállalóknak, és játékosítással, a fiatalabb korosztálynak is kínálnak hasonló célú szolgáltatásokat. A klubok, szakkörök között jelen vannak a hagyományos és a modern témákat feldolgozó foglalkozások.

A második (H2.) hipotézisben *feltételezzük, hogy a közművelődési szakterületen a humánerőforrás megfelelő mennyiségi és minőségi jellemzőinek érdekében két intézkedést alkalmaznak az intézmények. Egyfelől (1.) a főállásban vagy mellékállásban, szakmai munkatársi*

munkakörben dolgozók mellett meghatározó, sokszor a szakmai munkát kiegészítő animatori, szakmai feladatokat is ellátnak az intézményhez kapcsolódó technikai munkatársak, az önkéntesek és az iskolai közösségi szolgálatos középiskolás fiatalok. Másfelől feltételezzük (2.), hogy a szakmai feladatellátás érdekében meghatározó szerepű a szakemberutánpótlás, szakemberképzés és továbbképzés.

Az intézményekben tipikus a teljes munkaidős, munka törvénykönyve szerinti, alkalmazotti foglalkoztatás. A munkavállalók között magas a fluktuáció, a terület szakembermegtartó ereje gyenge, amelynek fő oka az alacsony bérhelyzet. Ennek mérséklésére, a munkavállalók megtartására több követendő gyakorlatot látunk az intézményekben: kötetlen munkaidő, távmunka, részmunkaidős foglalkoztatás formájában. Az önkéntesek és az iskolai közösségi szolgálatos diákok, közfoglalkoztatottak jelen vannak az intézményekben, elsősorban alkalmi jelleggel, kisegítői, támogatói feladatkörök ellátására. Számszerűségében magas a közreműködők jelenléte, ugyanakkor feladataikra változó

hangsúlyt fektetnek az intézmények, saját szakmai koncepció alapján. A közfoglalkoztatottak kis foglalkoztatási létszámban, segítői, ügyelői, illetve gyakran takarítói feladatok ellátására vannak jelen a szolgáltatóknál. Az önkéntes segítők, az iskolai közösségi szolgálatos középiskolások közreműködnek a feladatellátásban, jellemzően technikai, kiegészítő feladatokat, sokszor rendezvényszervezői, animátori tevékenységet látnak el. Emellett tájékoztatási és recepcióos tevékenységeket is végeznek. Az intézményekben az átjárhatóság az egyes feladatok között elsősorban azonos munkakörűek esetén jellemző, a szakmai és a technikai feladatok között nem. A továbbképzésekre való igény, és a képzéseken való részvétel jelentős a területen. A térítésmentes képzéseken való részvétel domináns, a képzési költségek támogatására nagy intézményi igény tapasztalható. A szakemberképzés kapcsán visszatérő motívum az felsőoktatási képzés, a szakmai gyakorlat és a szakmai személyiség közötti prioritizálás. Utóbbiaknak nagy jelentőséget tulajdonítanak az intézmények vezetői.

A harmadik (H3.) hipotézisben *feltételezzük, hogy egy intézmény formális (dokumentált, intézményesült formában rögzített) kapcsolatai és partneri együttműködései mellett, azonos jelentőséggel járulnak hozzá az intézmény informális (személyes, nem rögzített) kapcsolatrendszerei az intézmény szakmai sikereihez, előmeneteleihez. Feltételezzük továbbá, hogy mindezekben kulcsszerepet tölt be az intézmény vezetője.*

A vizsgált intézmények társadalmi tőkéje, kapcsolati hálója meggyőző. A formális kapcsolatok tekintetében meghatározók a fenntartóval (jellemzően az önkormányzattal), és a közművelődési szakterület háttérintézményeivel, érdekképviselői szervezeteivel (ernyőszervezeteivel) való együttműködések. Ezek a formalizált partnerségek, különösen a tagságra építő szervezeti kultúrák esetében, sokszor nem csak intézményi tagságot, de vezetői, munkavállalói tevékeny részvételt jelentenek. A formális kapcsolatoknál kisebbségi önkormányzatok, testvérvárosok képviselői, helyi szociális intézmények, virtuális közösségek és szponzorok is megnevezésre kerültek. Az informális

együttműködő felek között a formalizált partnerek több esetben, ismételten szerepelnek, új minőségben. A formalizált együttműködéseket sokszor informális, személyközi partnerségek erősítik meg, a formalizált keretet meghaladóan. Kiemelkednek a tényleges helyi településvezetéssel ápolott, informális, személyes intézményvezetői kapcsolatok, meghatározó a nagyobb helyi kulturális szolgáltatók irányítóival fennálló informális ismeretség. A lokális, társadalmi beágyazottság kulcsfontosságú az eredményes működtetéséhez. Meghatározó az intézményvezető társadalmi tőkéje, személyének megítélése, amely egyaránt előnyt és hátrányt is hozhat a szervezet számára. A vezető mellett bizonyos konkrét eseményekhez vagy projektekhez kapcsolódóan jelentősek a munkatársak partneri kapcsolatai is. Emiatt, amennyiben potenciális munkavállaló felvételére kerül sor, a kiválasztás egyik kritériuma lehet, hogy az álláspályázó milyen társadalmi tőkével, kapcsolatrendszerrel rendelkezik.

A negyedik (H4.) hipotézisben *azt feltételezzük, hogy a vizsgált régiókban tekintettel az adott terület*

társadalomföldrajzi (a helyi társadalom életjelenségeinek, folyamatainak) és gazdasági sajátosságaira a közművelődési intézményrendszer kulturális tanulási folyamataiban a tevékenység- és célrendszer egyes elemei között prioritásbeli különbségeket tapasztalhatunk a térségbeli igényekhez, gazdagsági jellemzőkhöz való alkalmazkodás jegyében. Feltételezzük ugyanakkor, hogy a lokális sajátosságok mellett a közművelődési alapszolgáltatások univerzális jellemzői is érvényesülnek.

A kulturális tanulás univerzális jellemzőnek tekintendő, ugyanakkor minden régió esetében találtunk a közművelődésben megvalósuló kulturális tanulásra releváns, regionálisan kiemelkedő szakmai tulajdonságot, a térségi sajátosságokra, igényekre és hagyományokra reflektáló egyedi szolgáltatásokat (ún. jógyakorlatokat). Az intézmények kulturális tanulási eseményeire az aktuálisan elérhető pályázati lehetőségek is hatással vannak. A szakma univerzális jellemzői is hangsúlyosak az alapszolgáltatások, a humán erőforrás és az intézményrendszer tekintetében. Ez a konstruált keret

alapfunkciókat biztosít, segíti a közművelődés szakmásokodását. Hozzájárul a terület professzionalizációjához, univerzális, a többi kulturális szakterületről megkülönböztető jellemzőket, identitásfelvállalást nyomatékosít.

Az ötödik (H5.) hipotézisben feltételezzük, hogy a közművelődési intézményrendszerben felhalmozódó kulturális és társadalmi tőke hátránykompenzáló funkciói fordítottan arányosan érvényesülnek az adott terület gazdasági eredményességével, így összetettebb tevékenységrendszert és célcsoportot találhatunk a hátrányosabb térségekben.

Kutatási tapasztalatunk, hogy a közművelődésben a kulturális tanulás hátránykompenzáló funkciójának fordított arányossága a gazdasági eredményességgel nem igazolt. Az Alföld és Észak, illetve a Dunántúl nagyrégiók között különbségek vannak: a tiszántúli intézményekben erősebb a direkt szakmai szolgáltatás, a dunántúliaknál jellemző az intézmények sokféle, illetve közvetett felhasználása. Tizenöt hátrányos helyzetű csoportok közül a menekülteknek, az LMBTQ

közösségeknek és a hajléktalanoknak nem szervez közvetlen eseményeket az intézményhálózat. A gyermekek és fiatalok (1.), illetve a nyugdíjasok (2.) a leginkább támogatott hátrányos helyzetű csoportok. A hátránykompenzáló funkció a közművelődésben megvalósuló kulturális tanulás része, amelyben jelentős szerepe van az intézményeknek, lokálisan, közvetlen vagy közvetett módokon.

Összefoglalásként megállapítható, hogy vizsgálatunk egy egyedi tanulási jelenség bemutatására irányult, feltáró jellegű kutatásként több hasznosítható kutatási tapasztalatot eredményezett. Kiemelkedően fontos eredményeink közül a kulturális tanulási index megalkotása, a kulturális tanulás univerzális és lokális jellemzőinek elemzése, a közművelődésben megvalósuló kulturális és társadalmi tőkegyarapítás vizsgálata.

Az értekezésben áttekintettük és értelmeztük a közművelődésben releváns, számszerűsíthető szakmai jellemzőiket, megvizsgáltuk a mintatintézmények legfontosabb intézményi dokumentumait és megismertük az első számú vezetők szakmai véleményét kutatásunk

központi fogalmairól. Feltáró jellegű vizsgálatunkban a Covid pandémia kulturális vonatkozású tapasztalataira is kitekintést tettünk, a célcsoportok vonatkozásában a hátrányos helyzetű csoportok megszólításával és bevonásával kapcsolatban is szemléletes eredményekre jutottunk.

Empirikus vizsgálatait tapasztalataink mellett értekezésünk elméleti fejezetei áttekintést biztosítanak a paradigmaváltást követően szolgáltató közművelődési intézményrendszeréről, a kulturális tanulás aspektusairól. Ismertetik a téma kapcsolódását a tőkeelméletekhez, áttekintést biztosítanak a hazai közművelődés történetéről napjainkig, megállapításokat tartalmaz a szakterület nemzetközi összehasonlításra. Az értekezés neveléstudományi jellegéből fakadóan bemutatja a vizsgált téma oktatáspolitikai sajátosságait is.

Vizsgálati eredményeink hasznosak lehetnek a közművelődéssel foglalkozó szakpolitika aktorai és a témát kutató tudományos közösség számára is, eredményei mind gyakorlati, mind akadémiai szempontból kamatoztathatók.

Hivatkozások a tézis szövegében

Blénesi, É., Mandel, K. & Szarka, L. (2005). *A kultúra világa: a határon túli magyar kulturális intézményrendszer.* MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet.

<http://www.kisebbssegkutato.tk.mta.hu/a-kultura-vilaga-a-hataron/>

Bourdieu, P. (1998). Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke. In R. Angelusz (Ed.), *A társadalmi rétegződés komponensei* (pp. 156–178). Új Mandátum.

Canadian Council On Learning. (2010). *The 2010 Composite Learning Index (CLI)*. University of Ottawa. <http://en.copian.ca/library/research/ccl/2010index/2010index.pdf>

EMMI. (2020a). *Összesítő adatok éves bontásban. 2019-es összesítő adatok. 1438 – Közművelődés* [Excel munkafüzet]. Kulturális Statisztikai Adatgyűjtő Rendszer. <https://kultstat.oszk.hu/#/home/public>

EMMI. (2020b). *Kitöltési útmutató a közművelődési tevékenységek adatairól szóló 2019. évi jelentéshez.*

<https://kultstat.oszk.hu/#/home/downloads>

European Commission. (2016). *Culture Statistics 2016 edition.* Publications Office of the European Union.

<http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/7551543>

[/KS-04-15-737-EN-N.pdf](#)

Juhász, E. & Szabó, J. (2016). Kulturális tanulás: a tanulás új dimenziója. *Educatio*, 25(2), 198–209.

[https://folyoiratok.oh.gov.hu/educatio/kulturalis-tanulas-](https://folyoiratok.oh.gov.hu/educatio/kulturalis-tanulas-a-tanulas-uj-dimenzioja)

[a-tanulas-uj-dimenzioja](#)

Kozma, T., Márkus, E., Szabó, B., Benke, M., Erdei, G.,

Teperics, K., Szilágyiné, C. K. (2015). *Tanuló régiók*

Magyarországon. Debreceni Egyetem Felsőoktatási

Kutató és Fejlesztő Központ (CHERD).

<https://mek.oszk.hu/14100/14182/14182.pdf>

KSH Kvantitatív Társadalom- és Gazdaságtudományi

Kutató Intézet. (d.n.). *Korfa* [Szócikk].

<https://demografia.hu/hu/tudastar/fogalomtar/11-korfa>

Kuthy-Megyesi, J. & Juhász, E. (2022). Regionális

hátránykompenzáció a közművelődésben megvalósuló

kulturális tanulás segítségével. *Educatio*, 31(3), 498–508.

<https://real.mtak.hu/152317/1/1419-8827-article-p498.pdf>

Ponyi, L. (2014). Közművelődés és tökeelméletek. *Kulturális Szemle*, 1(1), 33–40.

<https://www.kulturalisszemle.hu/storage/app/media/pdf/Kulturalis-Szemle-2014-1-ponyi-laszlo-kozmuvelodes-es-tokeelmeletek.pdf>

Pusztai, G. (2009). *A társadalmi tőke és az iskolai pályafutás*. Új Mandátum Kiadó.

<https://mek.oszk.hu/12100/12193/12193.pdf>

Sántha, K. (2013). A harmadik paradigma a neveléstudományi vizsgálatokban. *Iskolakultúra*, 23(2), 82–91.

<https://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/article/view/21369/21159>

Sántha, K. (2015). *Trianguláció a pedagógiai kutatásban*. Eötvös József Kiadó.

Schoof, U., Blinn M., Schleiter A., Ribbe E. & Wiek, J. (2011). *Deutscher Lernatlas (DLA)*. Germany, Bertelsmann Stiftung. Gütersloh.

https://www.bertelsmann-stiftung.de/fileadmin/files/BSt/Publikationen/GrauePublikationen/DeutscherLernatlas_Ergebnisbericht2011.pdf
1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről.
<https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700140.TV>
2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről.
<https://njt.hu/jogszabaly/2011-190-00-00.0>
2017. évi LXVII. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény és egyes kapcsolódó törvények módosításáról.
<https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1700067.TV>

Nyilvántartási szám: DEENK/501/2025.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Kuthy-Megyesi Judit
Doktori Iskola: Humán Tudományok Doktori Iskola
MTMT azonosító: 10066877

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

Magyar nyelvű könyvrészletek (2)

1. **Kuthy-Megyesi, J.:** Kulturális tanulás a magyar közművelődés alapdokumentumaiban.
In: Az oktatás háttérdimenziói. Szerk.: Langerné Buchwald Judit; Koós Ildikó; Velics Gabriella, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 221-240, 2024, (HERA Évkönyvek, ISSN 2064-6755 ; 11.) ISBN: 9789633189290
2. **Kuthy-Megyesi, J.:** A kulturális tanulás és a COVID19 pandémia kapcsolata a közművelődés alapdokumentumai tükrében.
In: Innovációk a művelődés és a felnőttképzés világában. Szerk.: Juhász Erika, Márkus Edina, Debreceni Egyetem, Debrecen, 40-52, 2022, (Acta Andragogiae et Culturae sorozat, ISSN 0209-9608 ; 30.) ISBN: 9789636515522

Magyar nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (3)

3. **Kuthy-Megyesi, J.,** Miklósi, M.: Közművelődésben megvalósuló kulturális tanulás egy életen át.
Kulturális Szemle. 9 (1), 73-79, 2022. EISSN: 2416-2329.
4. **Kuthy-Megyesi, J.,** Juhász, E.: Regionális hátránykompenzáció a közművelődésben megvalósuló kulturális tanulás segítségével.
Educatio. 31 (3), 498-508, 2022. ISSN: 1216-3384.
DOI: <http://dx.doi.org/10.1556/2063.31.2022.3.11>
5. **Kuthy-Megyesi, J.,** Miklósi, M.: Az egész életre kiterjesztett, élethosszig tartó tanulás a közművelődés tükrében.
Kulturális Szemle. 9, 87-97, 2018. EISSN: 2416-2329.

Idegen nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (1)

6. **Kuthy-Megyesi, J.:** Comparative interpretation of community culture.
Hung. stud. [Epub ahead of print], 1-15, 2025. ISSN: 0236-6568.
DOI: <https://doi.org/10.1556/044.2024.00260>

További közlemények

Magyar nyelvű könyvek (2)

7. Szerk. **Kuthy-Megyesi, J.**, Ponyi, L.: Kulturális intézmények társadalmiasítási folyamatai Magyarországon. Szabadtéri Néprajzi Múzeum : Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft. : Országos Széchényi Könyvtár Könyvtári Intézet, Budapest, 153 p., 2019. ISBN: 9786155123924
8. Szerk. Ponyi, L., **Kuthy-Megyesi, J.**, Sólyom, B.: Települési közösségfejlesztési folyamatok vizsgálata Magyarországon: A helyi identitás és kohézió erősítése című, TOP 5.3.1-16 és 6.9.2-16 azonosítószámú felhívások nyertes projektjeinek eredményeit, hatásait mérő midterm és ex-post kutatási jelentés. Szabadtéri Néprajzi Múzeum : Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ : NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft. : Országos Széchényi Könyvtár Könyvtári Intézet, Budapest, 283 p., 2019. ISBN: 9786156044303

Magyar nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (4)

9. Miklósi, M., Molnár, A. K., **Kuthy-Megyesi, J.**: Kulturális tanulás speciális körülmények között: A fogvatartottak kulturális jogainak érvényesülése és közösségi művelődése a hazai büntetés-végrehajtási rendszerben, néhány pozitív példán keresztül. *Kulturális Szemle. 10 (1)*, 60-70, 2023. EISSN: 2416-2329.
10. Márkus, E., **Kuthy-Megyesi, J.**: A kultúra civil partnere. *Kulturális Szemle. 4 (1)*, 35-45, 2017. EISSN: 2416-2329.
11. **Kuthy-Megyesi, J.**: Alkotó művészeti csoportok itthon. *Kulturális Szemle. 3 (2)*, 93-102, 2016. EISSN: 2416-2329.
12. **Kuthy-Megyesi, J.**: Nem mi találtuk fel! Az iskolai közösségi szolgálat (IKSZ) nemzetközi aspektusai. *Kulturális Szemle. 3 (1)*, 79-86, 2016. EISSN: 2416-2329.

Magyar nyelvű konferencia közlemények (1)

13. Ponyi, L., **Kuthy-Megyesi, J.**: A kutatás céljának, módszertanának, tervezett eredményeinek összefoglalása.

In: Partnerségben a könyvtárral nemzetközi konferencia = In Partnership With Libraries : nemzetközi tudományos konferencia 2018. október 15-16. Debrecen. Szerk.: Sági Ilona, Szabadtéri Néprajzi Múzeum : Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ : NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft. : Országos Széchényi Könyvtár, Budapest, 190-196, 2019. ISBN: 9789632006994

A DEENK a Jelölt által a Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudományometriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2025.08.29.

